

**Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого**

**ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

**«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ЦИВІЛЬНОГО
СУДОЧИНСТВА»**

**для студентів
другого (магістерського) рівня
галузі знань 08 “Право”
спеціальності 081 “Право”**

Затверджено на засіданні кафедри цивільного процесу
(протокол № 5 від 16.12.2020 р.)

**Харків
2022**

Програма з навчальної дисципліни «Теорія та практика цивільного судочинства» для студентів другого (магістерського) рівня галузі знань 08 “Право” спеціальності 081 “Право” / уклад. : В. В. Комаров, А. Ю. Каламайко. Харків, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2022. 17 с.

Укладачі: В. В. Комаров,
А. Ю. Каламайко

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2022

**Харків
2022**

Конституційна реформа у сфері правосуддя та суміжних інститутів. Новелізація цивільного процесуального законодавства (2016–2020) Нариси розвитку цивільного процесуального законодавства. Концепція судово-правової реформи в Україні 1992 року. Стратегія реформування судоустрою, судочинства і суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки. Преамбули Конституції України та Конституції США (в аспекті утвердження правосуддя). Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа № 1-15/2016) й оцінка окремих думок суддів. Перехідні положення Конституції України 1996 року в частині нової моделі апеляції та касації. Бюджет України з точки зору фінансового забезпечення діяльності судової влади. Судова статистика розгляду цивільних справ. Проблеми судоустрою у зв'язку з Конституційно-правовою судовою реформою.

Право на справедливий судовий розгляд у цивільному судочинстві. Автономне тлумачення понять «цивільні права та обов'язки» і «суд» у контексті п. 1 ст. 6 ЄКПЛ. Сфера застосування п. 1 ст. 6 ЄКПЛ у цивільних справах. Міжнародний стандарт доступності правосуддя в цивільних справах. Легітимність обмежень права на доступ до суду в практиці ЄСПЛ. «Незалежний та неупереджений суд, створений на підставі закону» у контексті практики ЄСПЛ і новел цивільного процесуального законодавства. Невиконання судових рішень в Україні як системна проблема в контексті рішень ЄСПЛ у справах «Юрій Миколайович Іванов проти України» та «Бурмич проти України». Право на справедливий судовий розгляд як об'єкт судового захисту. Вимоги до судових рішень як гарантії п. 1 ст. 6 ЄКПЛ. Право на справедливий судовий розгляд як складова принципу верховенства права. Принципи цивільного судочинства та право на справедливий судовий розгляд: точки дотику.

Застосовність гарантій п. 1 ст. 6 ЄКПЛ до несудових проваджень.

Модель цивільного процесу і структура ЦПК України. Концепція широкого розуміння цивільного процесу як широкої юстиціарної сфери приватного права (співвідношення судової й альтернативних форм захисту). Структурні новели ЦПК України 2004 року в новій редакції. Доцільність диференціації процесуальної сфери правового регулювання з огляду на наявність окремих кодексів (ЦПК України, КАС, ГПК України).

Проблеми цивільної юрисдикції. Судова юрисдикції та право на доступ до суду в контексті п. 1 ст. 6 ЄКПЛ. Інститут судової юрисдикції та конституційна реформа у сфері судочинства. Цивільна юрисдикція й конфлікти юрисдикції. Рішення ЄСПЛ (Tserkva Sela Sosulivka v. Ukraine. Mosendz v. Ukraine. Sutyazhnik v. Russia. Tregubenko v. Ukraine. Ponomarenko v. Ukraine). Рішення ВС.

Суд та учасники цивільного процесу (проблемні питання). Правосуб'єктність суду та новації. Система учасників процесу: основні зміни.

Поняття "належний суд" в розумінні ЄСПЛ. Нова процедура відводу судді (у тому числі загрози зловживання).

Нові учасники процесу (експерт з питань права тощо). Монополії адвокатури і проблема зловживання процесуальними правами.

Процесуальне доказування: традиційні та нетрадиційні засоби доказування. Мета доказування та принцип змагальності: структурно-функціональна характеристика. Модель судового доказування в цивільному судочинстві. Предмет доказування, інтерпретація предмета доказування по конкретних справах. Стандарт доказування: поняття, стандарти доказування у англосаксонській та континентальній системах цивільного судочинства, стандарт за чинним цивільним процесуальним законодавством. Зміни в правовому регулюванні традиційних засобів доказування. Правовий режим електронних доказів.

Провадження у суді першої інстанції. Провадження в суді першої інстанції: структурно-функціональна характеристика. Неправосудні форми провадження цивільного судочинства в суді першої інстанції: наказне провадження; окреме провадження. Позовне провадження цивільного судочинства, його структура й модифікації. Загальна характеристика позовного провадження як базової структури цивільного судочинства. Підготовче провадження. Врегулювання спору за участі судді. Спрощене позовне провадження. Заочний розгляд справи. Особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування. Судовий розгляд цивільних справ і судові рішення.

Апеляційне провадження. Перегляд судових рішень, що набрали законної сили. Правова визначеність і *res judicata* в рішеннях ЄСПЛ. Моделі апеляції та касації в цивільному судочинстві. Еволюція системи перегляду судових рішень у цивільному судочинстві. Право на справедливий судовий розгляд у сталих моделях перегляду судових рішень у цивільному судочинстві.

Верховний Суд в інстанційній системі касації та його роль у розвитку судової практики. Роль Верховного Суду у формуванні єдиної судової практики й розвитку права. Підстави і порядок передачі справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду. Верховний Суд і Верховний Суд України: унікальність правової ситуації.

Виконавче провадження як завершальна стадія цивільного процесу. Доступність правосуддя й виконавче провадження. Виконавче провадження як частина судового розгляду. Рішення Європейського суду з прав людини у сфері виконання судових рішень. Нормативні джерела виконавчого провадження. Суб'єктний склад правовідносин виконавчого провадження й заходи примусового виконання у виконавчому провадженні. Стадії виконавчого провадження, окремі процедури і строки. Процедури виконавчого провадження по окремих категоріях справ.

Міжнародний цивільний процес. Поняття «міжнародний цивільний процес» і його джерела. Правове становище іноземних осіб у міжнародному цивільному процесі. Особливості провадження у справах за участю іноземних осіб. Визнання і виконання в Україні рішень іноземних судів.

Альтернативні форми врегулювання спорів. Правовий статус і види третейського суду. Міжнародний комерційний арбітраж. Цивільне судочинство й медіація. Провадження у справах про оскарження рішень третейських судів, оспорування рішень міжнародних комерційних арбітражів. Визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу. Медіація та інші альтернативні форми врегулювання спорів.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Підручники, навчальні посібники, тексти лекцій

Курс цивільного процесу: підруч. / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін.; за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2011. 1352 с.

Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: академічний курс: підручник. Київ: Ін Юре, 2005. 624 с.

Цивільний процес України: академічний курс: підручник / за ред. С. Я. Фурси. Київ: КНТ, 2009.

Комаров В. В., Сакара Н. Ю. Право на справедливий судовий розгляд у цивільному судочинстві: навч. посібник. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2007.

Визнання та виконання рішень іноземних суддів та міжнародних комерційних арбітражів: компендіум/ В.В. Комаров, І.О. Ізарова, С.О. Кравцов та ін.; за заг. ред. В.В. Комарова. Харків: Право, 2020. 668 с.

Монографії, статті

Цивільне судочинство України: основні засади та інститути: монографія /В.В.Комаров, К.В.Гусаров,Н.Ю. Сакара та ін. ; за ред. В.В. Комарова. Харків : Право, 2016.

Комаров В. В., Погорецкий В. Н. Международный коммерческий арбитраж. Харьков: Право, 2009.

Комаров В. В. Цивільне процесуальне право України: практика застосування: навч. посіб. для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів. Харків : Основа, 1993.

Комаров В.В.Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України. Харків: Право, 2012.- 624 с.

Комаров В. В., Світлична Г. О., Удальцова І. В. Окреме провадження: монографія / за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2011.

Комаров В.В. Цивільне процесуальне право: проблеми методології науки, диференціації та уніфікації

судових процедур. *Правова система України: історія, стан та перспективи*: у 5 т. Харків: Право, 2008. Т. 3 : Цивільно-правові науки. Приватне право / за заг. ред. Н.С.Кузнецової. 640 с., с. 542–573.

Комаров В.В., Гусаров К.В. Нарис становлення та розвиток науки цивільного процесуального права. *Правова доктрина України*: у 5 т. Т. 3: Доктрина приватного права України / Н.С.Кузнецова, Є.О. Харитонов, Р.А. Майданник та ін.; за заг. ред. Н.С.Кузнецової. Харків: Право, 2013. С. 687–712.

Комаров В.В. Вчення про предмет цивільного процесуального права. *Правова доктрина України*: у 5 т. Т. 3: Доктрина приватного права України / Н.С.Кузнецова, Є.О. Харитонов, Р.А. Майданник та ін.; за заг. ред.. Н.С.Кузнецової. Харків: Право, 2013. С. 713–727.

Гусаров К. В. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядках. Харків: Право, 2010.

Луспенник Д. Д. Застосування новел ЦК і ЦПК України в судовій практиці. Харків: Харків юрид., 2005.

Луспенник Д. Д. Розгляд цивільних справ судом першої інстанції. Харків: Харків юрид., 2006.

Міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ: Істина, 2010.

Навроцька Ю. В. Заочний розгляд справи в цивільному процесі України. Київ: Юрінком Інтер, 2009.

Кравцов С.О. Міжнародний комерційний арбітраж та національні суди: монографія. Харків: Право. 2014. 232 с.

Позовне провадження: монографія / за ред. В. В. Комарова. Харків : Право, 2011.

Проблеми теорії та практики цивільного судочинства / за заг. ред. В. В. Комарова. Харків: Харків юрид., 2008.

Проблемы науки гражданского процессуального права / под ред. В. В. Комарова, В. А. Бигуна, В. В. Баранковой и др. Харьков: Право, 2002.

Сакара Н. Ю. Проблема доступності правосуддя у цивільних справах. Харків: Право, 2010.

Фурса С. Я., Цюра Т. В. Докази і доказування у цивільному процесі. Київ: Вид. Фурса С. Я. : КНТ, 2005.

Фурса С. Я., Щербак С. В., Євтушенко О. І. Цивільний процес України: проблеми і перспективи. Київ: Вид. Фурса С. Я., 2006.

Цувіна Т. А. Право на суд у цивільному судочинстві [Текст] : монографія / Т. А. Цувіна. - Х.: Слово, 2015. - 281 с.,

Шутенко О. В. Проблемы диспозитивности в гражданском судопроизводстве. Харьков: Новое слово, 2004.

Комаров В. В. Новелізація цивільного процесуального законодавства та засади нового Цивільного процесуального кодексу України. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. № 2 (33), 3 (34).

Комаров В. В. Рішення Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України: проблема конкуренції. *Проблеми законності*. 2009. Вип. 100.

Комаров В. Цивільний процес у глобальному контексті. *Право України*. 2011. № 10. С. 22–44.

Комаров В. Лекція професора В.Комарова. Вступ до курсу «Цивільний процес». *Право України*. 2011. № 10. С. 120–152.

Комаров В. Гражданское процессуальное законодательство Украины: постсоветский период развития. *Евразийский гражданский процесс: к 25-летию стран СНГ и Балтии: сб. науч. статей / под. ред. Д.Я.Малешина*. Москва: Статут, 2015. С. 357–393.

Дамірлі М. Європейська конвенція з прав людини як ключовий елемент системи права Ради Європи. *Право України*. 2010. № 10.

Дудаш Т. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у світлі праворозуміння Страсбурзького суду. *Право України*. 2010. № 10.

Притика Ю. Альтернативні методи вирішення спорів. *Вісник Львівського університету. Сер. юридична*. 2005. Вип. 41.

Притика Ю. Д. Зміст та класифікація принципів медіації. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2010. № 10.

Сакара Н. Право на справедливое судебное рассмотрение и национальная практика гражданского судопроизводства. *Право Украины*. 2011. № 9–10. С. 323–338.

Удальцова И. Модели заочного рассмотрения дела в гражданском судопроизводстве. *Право Украины*. 2011. № 9-10. С. 362–370.

Квасневська Н. Реформа судової гілки влади у частині здійснення правосуддя: завершальний етап. *Вісник Вищого адміністративного суду України*. 2016. № 2. С. 32–38

Хотинська-Нор О. Судова реформа та стабільність судової системи. *Слово національної школи суддів України*. 2016. № 1. С. 50–61.

Колюх, В. . Проблеми судової реформи в контексті конституційних змін. *Віче*. 2016. № 9/10. С. 42–46.

Судова практика

Балюк М. І. Практика застосування цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях). Коментарі, рекомендації, пропозиції / М. І. Балюк, Д. Д. Луспеник. Харків: Харків юрид., 2008. Сер. “Судова практика”.

Цивільний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар / С. С. Бичкова, Ю. В. Білоусов, В. І. Бірюков та ін.; за заг. ред. С. С. Бичкової. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ: Атіка, 2010.

Цивільний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар: у 2 т. / за заг. ред. С. Я. Фурси. Київ : Вид. Фурса С. Я.: КНТ, 2006. Сер. “Процесуальні науки”.

Де Сальвіа М. Прецеденты Европейского суда по правам человека. Руководящие принципы судебной практики, относящейся к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод. Судебная практика с 1960 по 2002 г. Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2004.

Електронний ресурс

1. <http://www.court.gov.ua> – Судова влада України (офіційний портал)

2. <http://www.ccu.gov.ua> – Конституційний Суд України
3. <http://www.scourt.gov.ua> – Верховний Суд України
4. <http://supreme.court.gov.ua> – Верховний Суд
5. <http://sc.gov.ua> – Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ
6. <http://reyestr.court.gov.ua> – Єдиний державний реєстр судових рішень
7. <http://zakon1.rada.gov.ua> – Законодавство України

**Перелік питань
до іспиту з навчальної дисципліни
«Теорія та практика цивільного судочинства»**

1. Сфера цивільного процесу та цивільного судочинства.
2. Всесвітній рух доступу до правосуддя, криза правосуддя.
3. Резолюції та рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи щодо доступності правосуддя у цивільних справах.
4. Загальна характеристика стану цивільного процесуального законодавства
5. Основні напрями конституційної та судової реформ у сфері правосуддя і суміжних інститутів.
6. Основні новели Цивільного процесуального кодексу України у редакції від 3 жовтня 2017 р. (структурні зміни й нові інститути).
7. Цивільне судочинство та інші форми судочинства.
8. Структура цивільного судочинства (процесуальні провадження, стадії, режими), процесуальні цикли.
9. Система судових проваджень цивільного кодексу України.
10. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та її застосування в цивільному судочинстві.
11. Право на справедливий судовий розгляд у цивільному судочинстві.
12. Сфера застосування п.1 ст. 6 ЄКПЛ в цивільному судочинстві.
13. Інституціональні елементи права на справедливий судовий розгляд: проблемні питання.
14. Характеристика окремих процедурних елементів права на справедливий судовий розгляд.

15. «Незалежний та неупереджений суд, створений на підставі закону» у контексті практики ЄСПЛ та новел цивільного процесуального законодавства.

16. Невиконання судових рішень в Україні як системна проблема в контексті рішень ЄСПЛ у справах «Юрій Миколайович Іванов проти України» та «Бурмич проти України».

17. Право на справедливий судовий розгляд як об'єкт судового захисту.

18. Застосовність гарантій п. 1 ст. 6 ЄКПЛ до несудових проваджень.

19. Поняття і каталог принципів цивільного судочинства.

20. Загальновизнані принципи і норми міжнародного права в цивільному судочинстві.

21. Принцип верховенства права в цивільному судочинстві.

22. Принцип правової визначеності в цивільному судочинстві.

23. Принцип пропорційності в цивільному судочинстві.

24. Принцип диспозитивності в цивільному судочинстві.

25. Принцип змагальності в цивільному судочинстві.

26. Принцип рівноправності сторін у цивільному судочинстві.

27. Принципи гласності й усності в цивільному судочинстві.

28. Конституційні зміни щодо юрисдикції судів.

29. Цивільна юрисдикція та її види.

30. Предметна й суб'єктна юрисдикції.

31. Інстанційна юрисдикція.

32. Підсудність цивільних справ (територіальна юрисдикція).

33. Правосуб'єктність суду і законодавчі новації.
34. Система учасників цивільного судочинства:
основні новели
35. Професійна правнича допомога й представництво в цивільному судочинстві.
36. Процесуальне доказування та його модель у цивільному судочинстві.
37. Мета доказування в цивільному судочинстві.
38. Предмет доказування, інтерпретація предмета доказування по конкретних справах.
39. Стандарт доказування в цивільному судочинстві.
40. Зміни в правовому регулюванні традиційних засобів доказування.
41. Правовий режим електронних доказів.
42. Висновок експерта в галузі права у цивільному процесі
43. Провадження цивільного судочинства у суді першої інстанції .
44. Позовне провадження цивільного судочинства.
45. Позов та його елементи.
46. Види позовів.
47. Підстави і порядок забезпечення позову.
48. Зустрічне забезпечення позову
49. Письмові заяви учасників справи.
50. Підготовче провадження цивільного судочинства.
51. Врегулювання спору за участі судді.
52. Прискорені провадження у суді першої інстанції.
53. Спрощені провадження у суді першої інстанції.

54. Сурогати судових проваджень у суді першої інстанції.
55. Наказне провадження цивільного судочинства
56. Заочний розгляд цивільних справ.
57. Окреме провадження цивільного судочинства.
58. Система справ окремого провадження.
59. Порядок розгляду справ у суді першої інстанції.
60. Загальні правила розгляду справ окремого провадження.
61. Судові рішення у цивільних справах
62. Правова визначеність і *res judicata* у рішеннях ЄСПЛ.
63. Моделі апеляції й касації в цивільному судочинстві
64. Еволюція системи перегляду судових рішень в цивільному судочинстві.
65. Право на справедливий судовий розгляд в сталих моделях перегляду судових рішень у цивільному судочинстві
66. Роль Верховного Суду у формуванні єдиної судової практики та розвитку права
67. Підстави та порядок передачі справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду.
68. Верховний Суд і Верховний Суд України: унікальність правової ситуації.
69. Види й форми судової практики.
70. Виконавче провадження як частина судового розгляду.
71. Моделі примусового виконання судових рішень.
72. Компетенція приватних і державних виконавців.
73. Приватні виконавці й ефективність виконання рішень.

74. Система СЕТАМ, OpenMarket і процедура проведення прилюдних торгів.
75. Процесуальна форма виконання судових рішень.
76. Поняття «міжнародний цивільний процес» і його джерела.
77. Правове становище іноземних осіб у міжнародному цивільному процесі.
78. Особливості провадження у справах за участю іноземних осіб.
79. Визнання і виконання в Україні рішень іноземних судів.
80. Судовий контроль за виконанням судових рішень.
81. Правовий статус і види третейського суду.
82. Міжнародний комерційний арбітраж.
83. Цивільне судочинство та медіація.
84. Провадження у справах про оскарження рішень третейських судів, оспорування рішень міжнародних комерційних арбітражів.
85. Визнання й надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу.
86. Медіація та інші альтернативні форми врегулювання спорів.
87. Рішення ЄСПЛ *Sovtransavto Holding v. Ukraine*.
88. Рішення ЄСПЛ *Oleksandr Volkov v. Ukraine*.
89. Рішення ЄСПЛ *Bochan v. Ukraine*.
90. Рішення ЄСПЛ *Sutyazhnik v. Russia*.
91. Рішення ЄСПЛ *Golder v. United Kingdom*.
92. Рішення ЄСПЛ *Hornsby v. Greece*.
93. Рішення ЄСПЛ *Ferrazzini v. Italy*.
94. Рішення ЄСПЛ *Airey v. Ireland*.
95. Рішення ЄСПЛ *Martinie v. France*.
96. Рішення ЄСПЛ *Ryakib Birukov v. Russia*.

Навчальне видання

**ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

**«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ЦИВІЛЬНОГО
СУДОЧИНСТВА»**

для студентів
другого (магістерського) рівня
галузі знань 08 “Право”
спеціальності 081 “Право”

Укладачі: В. В. Комаров,
А. Ю. Коломайко

Відповідальний за випуск *К. В. Гусаров*

Редактор *Л. В. Русанова*